

Vanhusneuvosto

22.2.2024

Kainuun hyvinvointialueen strategia 2022 - 2025

Kainuun hyvinvointialueen strategia 2022 - 2025

Strategia toteutetaan yhdessä tekemällä

**PALVELU-
LUPAUKSEMME:**
”Huolenpitoa
itsestä ja muista”

Rohkea
uudistaja

Tehokas
toteuttaja

Ihmiseltä
ihmiselle

Johtaminen
mahdollistaa
muutoksen

VISIO:
”KELPO KAINUU, JOTA
KEHTAA KEHUA”

- Talous
- Asiakaskokemus
- Henkilöstökokemus
- Positiivinen maine
- Hyvinvointi ja terveys

Osallisuus

Esityksen sisältö

1. Strategia
2. Käsitelmääritys
3. Nykytila
4. Osallisuusohjelman sisältö
5. Hyvinvointi- ja yhdyspintalautakunnan evästyksset
6. Vaikuttamistoimielinten osallistuminen osallisuusohjelman laadintaprosessiin
7. Lisämateriaalit

Käsitemäärittely

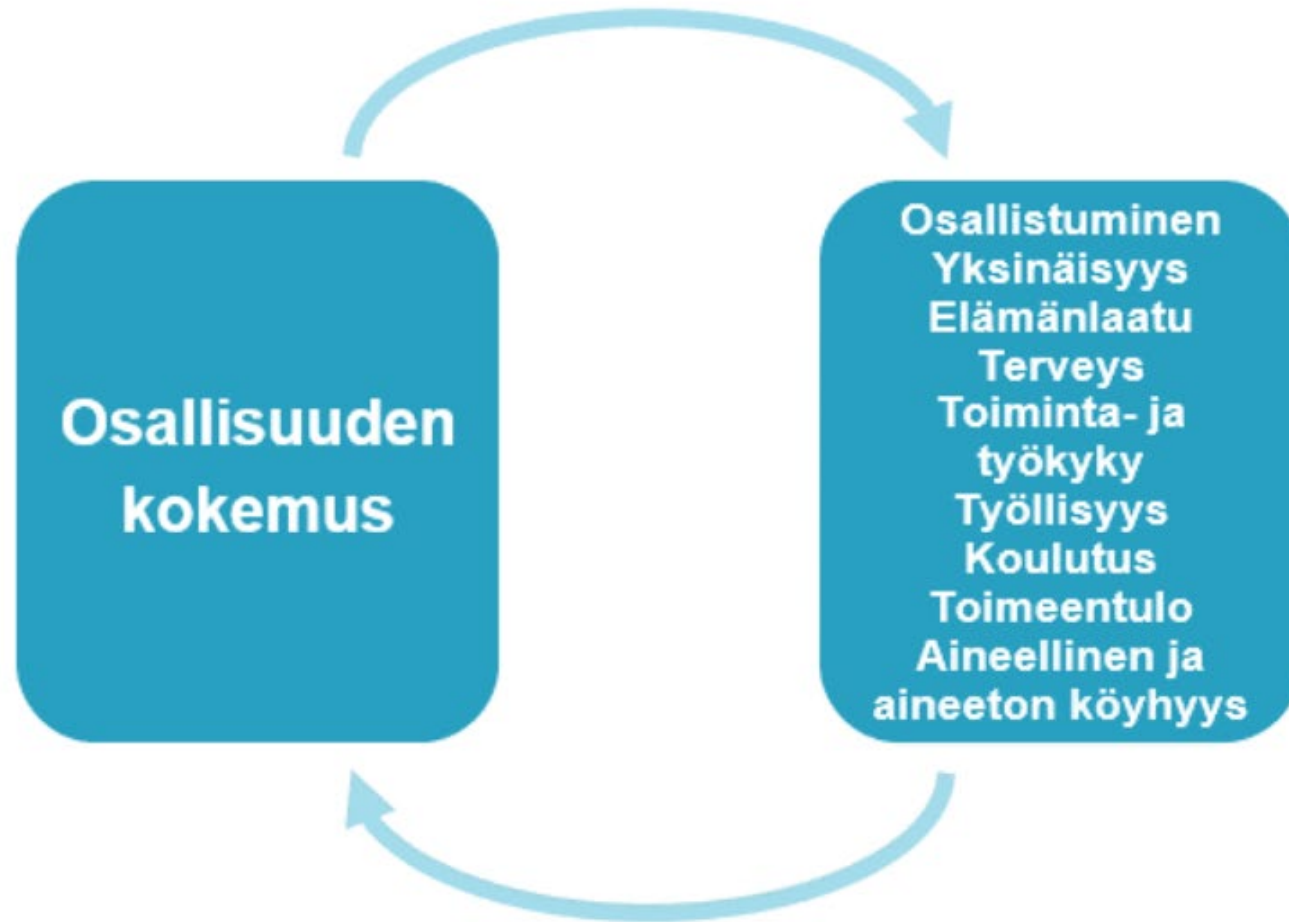

Osallisuus käsitelmäärittely (THL)

- Osallisuus omassa elämässä - Elämän hallittavuus ja ennakoitavuus, **valta** omaan elämään
  - Oma elinympäristö
  - Omat hoito- ja palveluprosessit
- Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa – kuuluminen ja merkityksellisyys, usko vaikutusmahdollisuuksiin
  - Yhdistysten jäsenyys
  - Keskustelutilaisuuksiin osallistuminen
  - Kyselyihin, selvityksiin vastaaminen
  - Vapaaehtoistoiminta, kokemusasiantuntija
  - Äänestäminen
  - Yhteiskunnallinen koheesio ja yhteenkuuluvuus
- Osallisuus yhteisestä hyvästä, yhdenvertainen osallistumisen mahdollisuus
  - Vapaaehtoistoiminta, kokemusasiantuntijuus
  - Osallistuvaan budjetointiin osallistuminen
  - Kohtaamispaikat
  - Ympäristönhoito

Osallisuuden ja hyvinvoinnin yhteys

THL

Osallisuuden ulottuvuuksia

Tieto-osallisuus	Tiedon oikea-aikaista saamista ja tuottamista asioiden valmisteluun
Aloiteosallisuus	Itselle tai yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun
Suunnitteluosallisuus	Asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta
Päätöksenteko-osallisuus	Suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen
Toimintaosallisuus	Asukkaiden osallistumista palveluiden toteuttamiseen
Arviointiosallisuus	Päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi

Sitran määritelmän mukaan osallistuminen tarkoittaa aktiivista tekemistä ja osallisuutta, joka liittyy ennen kaikkea päätöksenteon prosesseihin.

Osallisuuden ulottuvuudet: Sitra

Osallisuus palveluissa

Asiakkaiden ja potilaiden oikeudesta osallistumiseen on säädetty laissa potilaan asemasta ja oikeuksista, laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista sekä sosiaalihuoltolaissa.

Asiakasosallisuus tarkoittaa palveluiden käyttäjien osallistumista ja vaikuttamista omaan tai läheisen palveluun sekä laajemmin palveluiden, palveluketjujen sekä palvelukokonaisuuksien ideointiin, suunnitteluun, kehittämiseen, toteuttamiseen ja arviointiin.

THL:n asiakasosallisuuden talo kuvaa, miten asiakasosallisuus on osa organisaation toimintakulttuuria ja toteutuu samanaikaisesti monella eri tasolla ja monin eri keinoin. Hyvinvointialueen strategiaa toteuttava osallisuusohjelma on katto, joka määrittää osallisuuden toteuttamisen yhteisen arvopohjan

Asiakasosallisuuden talo: THL
2020

Nykytila

Osallisuuden ja vaikuttamisen lähtötilanne

Vahvuudet: Asiakasosallisuuden toimintamallien kehittäminen on aloitettu jo Kainuun sotessa. Alueellinen hyvinvointisuunnitelma vuosille cc on tehty, suunnitelmassa on huomioitu osallisuus. Alueella on hytetu-koordinaattoreiden **verkosto ja suunniteltu yhteistyö**. Kainuussa toimii järjestöasiainneuvottelukunta Kainuun JANE, joka kokoaa alueen järjestötoimijoita.

Heikkoudet: Yhteinen toimintakulttuuri on hauras, asukkaan ja asiakkaan äänen kuuluville saaminen satunnaista, kootun tiedon hyödyntäminen vähäistä. Palvelualueilla tehdään ohuesti yhteistyötä asiakkaiden ja järjestöjen kanssa, osallisuusosaaminen ja -johtaminen vaatii vahvistusta. Asukkaiden osallistuminen / osallistaminen päätöksentekoon heikkoa. Asukkailla ei ole mahdollisuutta osallistua talouden suunnitteluun. Suurin osattomuuden kokemus iäkkäillä sekä korkeasti koulutetuilla. Järjestöt näkevät, että yhteistyö on ohutta, suunnittelematonta eikä hv.alue johda yhteistyötä.

Mahdollisuudet: Asukkaiden osallistaminen on kunnissa tiedetty arvo. Erilaisia suunnitelmallisen yhteistyöverkostoja on perusteilla. **Henkilöstö näkee osallisuuden edistämisen tärkeyden** ja kansalaiset näkevät paljon yhteistyön mahdollisuuksia. Alueelle tulossa **sähköiset aloite- ja palautejärjestelmät**. **Kokemusasiantuntijatoimintaa** voidaan vahvistaa. Järjestöyhteistyösuunnitelma toivottu.

Uhat: Asukkaat kokevat, etteivät pysty vaikuttamaan. Asukkaat eivät löydä itselleen sopivia osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Osallistumisen menetelmien käyttö jaa näennäisosallistamisen tasolle. Osallisuustyön tekeminen ja kehittäminen jää ohueksi vähäisten resurssien vuoksi.

Näin tekoäly veti yhteen edellisen:

- Yhteenvetona nähdään, että osallisuus kohtaa haasteita monella tasolla, mukaan lukien
  - organisaatiokulttuurissa,
  - resurssien puutteessa ja
  - eri osapuolten kiinnostuksen puutteessa.
- Kainuun hyvinvointialueen on tärkeää tunnistaa nämä haasteet ja kehittää *systemaattista ja koordinoitua* osallisuustyötä.

Hyvinvointi- ja yhdyspintalautakunnan evästyksen

Yhteenveto lautakunnan evästyksistä

- Osallisuusohjelman tavoitteiksi nousi vastauksissa kootusti yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja avoin hallinto sekä syrjäytymisen ehkäisy; **kaikkien äänen kuuluminen** ja tasapuoliset mahdollisuudet osallistua
- Lisäksi tavoitteena on ylipäätään osallistumisen edistäminen eri ryhmissä. Esimerkiksi järjestöjen ja eri väestöryhmien aktiivinen **osallistaminen päätöksentekoon** ja näin varmistaa päätöksenteon huomioivan erilaiset tarpeet ja odotukset ja toisaalta kansalaisten sitoutuminen hyvinvointialueen **kehittämiseen** lisääntyy.
- Prosessissa tärkeää on **heikoimmassa asemassa** olevien kuuleminen. Lisäksi ohjelmaan toivotaan monipuolisia, konkreettisia toimia sisältävä toimenpidesuunnitelma, seuranta ja arviointi.
- Esimerkkinä nostetaan mm. säännönmukainen asiakasraati toimintamalli tai yksinkertainen ja helppokäyttöinen palautejärjestelmä,

Osallisuusohjelman rakenne /sisälllys

Osallisuusohjelman rakenne

1. Osallisuuden edistämisen tausta, lainsäädäntö
2. Osallisuuden määrittely
3. Osallisuusohjelman suhde hyvinvointialueen strategiaan ja muihin dokumentteihin
4. Osallisuusohjelman tavoitteet, seuranta ja arviointi, resurssit ja vastuut
5. Osallisuusohjelman toimeenpano
  1. Konkreettiset toimenpiteet
  2. Arviointimittarit
  3. Menettelytavat ja pelisäännöt
  4. Menetelmät

Osallisuusohjelman laadinnan tilanne

- Luvut 1-3 on alustavasti laadittu: tausta, lainsäädäntö, käsitelmäärittely, osallisuuden/osallistumisen nykytila
- Resurssit ja vastuut epäselvät
- Osallistumisen, osallistamisen tavoitteet vielä epäselvät, toimenpiteitä ei ole → kansalaisilta, järjestöiltä, viranhaltijoilta tulisi saada näkökulmia
- Seuranta ja arviointimittarit valitaan sen perusteella, mitä asetetaan tavoitteeksi ja toimenpiteiksi

Kysymykset vanhusneuvostolle

- Mitkä tavoitteet hyvinvointialueen tulee asettaa osallisuudelle?
- Millä menetelmillä ja toimenpiteillä tavoitteet saavutetaan?
- Mitä tarkoittaa palvelulupaus ”*Huolenpitoa itsestä ja muista*”
  - Miten hyvinvointialue voi tukea huolenpitoa itsestä ja muista, näkökulmana ennaltaehkäisy, omatoimisuuden edistäminen ja osallisuus?
- Mitä tarkoittaa ”*kainuulaisten osallisuuden ja voimavarojen vahvistaminen*”
  - Mitä hyvinvointialueen pitää tehdä, jotta tavoite toteutuu?
- Vaikuttamistoimielinten osallistuminen hyvinvointialueella?
(Kehittämishjelma)
  - Mikä on vaikuttamistoimielinten rooli ja miten yhteistyö eri toimialueiden kanssa toteutetaan? **Tehtävä konkreettinen toimintasuunnitelma**, näkökulmana ennaltaehkäisevä työ, omatoimisuuden edistäminen sekä osallisuus.
  - Miten vaikuttamistoimielimet varmistavat ja voivat toteuttaa asiakkaiden ja asukkaiden osallistumisen?

Lisämateriaalia, esimerkkejä

Malli 1

Osallisuuden osa-alue	Tavoitteet (esimerkkejä)	Ratkaisut ja mallit, toimenpiteet (esimerkkejä)	Vuosi 2024	Vuosi 2025
Osallisuus omassa elämässä	Oman asuin- ja elinympäristön kehittäminen. Omaan hoitoon tai palveluun liittyviin päätöksiin vaikuttaminen	<ul style="list-style-type: none"> Henkilökohtainen budjetointi Käyttäjälähtöinen kehittäminen Palveluiden kehittäminen 		
Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa: yhdessä suunnittelu ja yhteiskehittäminen	Avoin toimintakulttuuri Osallistuminen ja vaikuttaminen	<ul style="list-style-type: none"> Vaikuttamistoimielimet Asiakasraadit, keskustelutilaisuudet, tiedotus Kokemusasiantuntijatoiminta Vaikutusten ennakoarviointi Palvelumuotoilu, yhteiskehittäminen Osallisuuspelejä, ideakioski Kyselyt, selvitykset 		
Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa: omaehtoinen ja yhteinen toiminta	Vuoropuhelun lisääminen Viestinnän monipuolisuus	<ul style="list-style-type: none"> Viestintä ja vuorovaikutus, sähköinen asiointi, verkkosivut, somepäivystys, valtuustokokoukset netissä Kuntalaisaloitteet, Otakantaa.fi, Lausuntopalvelu.fi Digitaalinen osallisuus, verkkovaltuustot Osallistu ja vaikuta -verkkosivut Äänestäminen, verkkoäänestys Viranhaltijoiden jalkautuminen 		
Osallisuus yhteisestä hyvästä	Asukas- ja kansalaistoiminnan edellytysten parantaminen Aktiivinen yhteisöllisyys	<ul style="list-style-type: none"> Kohtaamispaikat Vapaaehtoistoiminta Kaupunginosayhdistykset, asukasyhdistyksen, asukasfoorumit Osallistuminen asuin ympäristön suunnitteluun Tilojen käyttö, avustukset Osallistuva budjetointi Tapatumat, hyvinvointiviikot Ympäristön hoito 		

Osallisuuden ulottuvuus	Tavoite Esimerkki	Johdettu tavoite Esimerkki	Toimenpiteet Esimerkkejä	Toimenpiteet Vuosi 2024	Toimenpiteet Vuosi 2025			
Tieto-osallisuus	Tiedon oikea-aikainen saaminen ja tuottaminen asioiden valmisteluun	Tuotamme tietoa riittävän ajoissa, kysymme mielipiteitä. Kehitämme monipuolisia tiedonvälityskanavia ja verkkosivuja Vähennämme häiriökysyntää	Palveluyksiköt ylläpitävät saavutettavia ohjeita ja tietoa sosiaalisen turvallisuuden tekijöistä sekä sairauksista ja hoidoista riskineen verkkosivuillamme ja varmistavat, että asiakkailta ja potilailta on saatavilla riittävästi omaa palvelua ja hoitoa koskevaa tietoa voidakseen osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. Palveluyksiköt tarjoavat haavoittuvassa asemassa oleville asiakkaille ja potilaille kohdennettua ja yksilöllistä tukea osallisuuden vahvistamiseksi. Kehitetään rakenteellisen sosiaalityön ja sosiaalisen raportoinnin tiedon tuotannon toimintamallia (KkKJI)					
Aloiteosallisuus	Itselle ja yhteisölle tärkeiden asioiden nostamista valmisteluun	Keräämme kehittämisideoita	Orchidea ohjelmistopalvelun avulla osallistamme työntekijöitä ja kansalaisia hakemalla ideoita ...					
Suunnittelu osallisuus	Asioiden valmisteluun liittyvää vuorovaikutusta	Otamme vaikuttamistoimielimet, asukkaat ja asiakkaat mukaan valmisteluun riittävän ajoissa. Arvioimme yhdessä tehtyä toimintaa, päätöksiä. Työntekijät tietävät, osaavat ja haluavat osallistua hyvinvointialueen ja osallisuuden kehittämiseen.	Tiivistämme yhteistyötä vaikuttamistoimielinten kanssa. Vastuuhenkilöiden määrittely. Palvelujärjestäjä laatii suunnitelman (vuosikellon) asiakas- ja potilasraatien ja paneelien toteuttamisesta. Suunnitelma julkaistaan verkkosivuilla. Järjestämme asiakasraateja xx kpl. Toimialueilla mahdollistetaan kehittäjäasiakkaiden osallistuminen palveluiden suunnitteluun ja toteutustapoihin (kpl). Hankekehittämisessä kehittäminen toteutetaan yhteiskehittämisenä työntekijöiden sekä asiakkaiden kanssa.	Päätöksenteko osallisuus	Suoraa tai epäsuoraa osallistumista päätöksen muodostamiseen Teemme yhteistyötä vaikuttamistoimielinten kanssa. Mahdollistamme suunnitelmien ennakkokommentoinnin ja lausunnot. Toteutamme yhteiskehittämistä. Päätöksen teko omassa hoidossa tai palvelussa.	Otamme käyttöön päätösten ennakkovaikutusten arvioinnin (EVA) yhdessä vaikuttamistoimielinten kanssa. Toimialat järjestävät yhteiskehittämisen prosesseja x kpl / palvelualue. Vuorovaikutuskoulutus henkilöstölle		
			Kumppanuuspyytä järjestöjen ja toimialojen kesken	Toiminta osallisuus	Asukkaiden osallistumista palveluiden tuottamiseen Otamme asiakkaan mukaan päättämään omasta hoidosta/palvelusta. Teemme työtä yhdessä kokemusasiantuntijoiden ja vapaaehtoisten sekä järjestöjen kanssa. Tuemme oman terveyden ja hyvinvoinnin ylläpitoa, huolenpitoa läheisistä ja muista Torjumme yksinäisyyttä	Hyväksymme kokemusasiantuntiakäsikirjan, palvelualueet ottavat kokemusasiantuntijoita mukaan toiminnan laatua ja turvallisuutta suunnitteleviin ryhmiin. Kehitämme OLKA toimintaa (+vapaaehtoistoiminnan koordinaatio). Laadimme järjestöyhteistyön suunnitelman. Tarjoamme järjestöille hyvinvointialueen tiloja käyttöön maksutta. Myönnetään avustuksia järjestöille toiminnan järjestämiseen.		
				Arviointi osallisuus	Päätösten ja toiminnan arviointia tulevan suunnittelun pohjaksi. Otamme vaikuttamistoimielimet, asukkaat ja asukkaat mukaan toiminnan arviointiin.	Pyydämme vaikuttamistoimielimiltä toiminnan arviointia x kpl / palvelu. Asiakaspalautteet: asiakaspalauttejärjestelmää kehitetään, selkeytetään ja siitä viestitään aktiivisesti. Hyvinvointialueen toiminnasta laaditaan asiakkuuskertomus, jossa esitetään asiakaspalautteissa ja muissa arvioinneissa tullutta toiminnan toteutumisen laadun tietoa.	Julkaistaan säännöllisesti asiakkaille, potilaille ja läheisille tietoa palautteen antamisen mahdollisuuksista	

Esimerkki: Erilaisista tietoaineistosta on muodostettu erilaisia tavoitteita osallisuuden edistämiseksi.

Valitse niistä viisi (5) mielestäsi tärkeintä osallisuuden edistämiseksi Kainuun hyvinvointialueella.

1. Hyvinvointialueen toiminta ja päätöksenteko on avointa.
2. Hyvinvointialueen asukkaat tietävät, miten voivat vaikuttaa.
3. Osallistamme hyvinvointialueen asukkaita päätöksentekoon erilaisissa kehittämistilanteissa.
4. Hyödynnämme digitaalisuutta osallisuudessa.
5. Mahdollistamme omaehtoisen kansalaistoiminnan ja vaikuttamisen.
6. Vahvistamme vuoropuhelua hyvinvointialueen asukkaiden sekä järjestöjen kanssa.
7. Vahvistamme työntekijöidemme osallisuusosaamista.
8. Rakennamme luottamusta yhdessä tekemällä.
9. Palkitsemme osallistumisesta ja aktiivisuudesta.
10. Kokeilemme rohkeasti uudenlaisia tapoja osallistaa hyvinvointialueen asukkaita.
11. Menemme sinne, missä ihmiset jo ovat.
12. Osallisuudesta tulee tärkeä osa hyvinvointialueen jokapäiväistä toimintaa.
13. Hyvinvointialueen asukkailla on yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet suunnitteluun, kehittämiseen ja päätöksentekoon.
14. Vahvistamme osallisuuden vaikuttavuutta hyvinvointialueen asukkaat tietävät ja näkevät vaikuttamisen tulokset.

Jokin muu, mikä?:

**Kysymyksiä, joilla voit tarkistaa,
edistääkö toiminta osallisuutta?**

Osallisuus omassa elämässä

1. Miten hyvinvointialueen tulisi houkutella mukaan ihmisiä, jotka eivät koe julkisia tiloja turvallisiksi tai jotka vetäytyvät omiin oloihin rahan puutteen tai muiden vaikeuksien vuoksi?
2. Mitä hyvinvointialueen tulisi tehdä, jotta yksin jääneet tulisivat a) löydetyiksi, b) kunnioittaen kohdatuiksi, c) vuorovaikutukseen innostetuiksi ja d) palveluihin, toimintaan tai työelämään saatetuiksi?
3. Tulisiko hyvinvointialueen etsiä toimintaan tai palveluun osallistujan kanssa hänelle sopivia ratkaisuja? Millä tavalla?

Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

Yhdessä suunnittelu ja yhteiskehittäminen

4. Miten osallistujien tarpeita selvittäessä tulee kuulla osallistujia itseään?
- 5.. Millaisia yhteiskehittämisen menetelmiä palveluissa tulisi käyttää?
  - Esim. kokemusasiantuntijuus, kehittäjäasiakkuus, fokusryhmä, asiakasraati tai jokin aivan uusi menetelmä.
- 6. Millaista yhteiskehittämistä tai yhteistuotantoa vaikuttamistoimielimet tekevät/voivat tehdä?**
- 7. Millä tavalla vaikuttamistoimielimet voivat seurata kehittämistyön vaikuttavuutta?**
8. Miten yhteiskehittäminen vakiinnutetaan pysyväksi käytännöksi hyvinvointialueella?

Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa

Omaehtoinen ja yhteinen toiminta

9. Millä tavoin kaikkein heikoimmassa asemassa olevat saavat osaamisensa näkyviin niin, että siitä seuraa arvostusta ja kiitosta myös oman viiteryhmän ulkopuolelta?

10. Millä keinoilla asukkaat ja asiakkaat voivat vaikuttaa itselle tärkeisiin asioihin lähipiirissä, elinympäristössä tai laajemmin?

11. Kenelle kuuluu kansalais- ja demokratiataitojen lisääminen?

12. Miten rohkaisette osallistujia köyhyyden torjuntaan tai syrjinnän ehkäisemiseen?

Osallisuus yhteisestä hyvästä

13. Tuleeko hyvinvointialueen luoda toiminnassa yhteisiä tiloja ja yleishyödyllistä toimintaa, jossa ihmiset voivat kohdata toisensa tasavertaisina ilman, että ihmisten ongelmat tai taustat määrittäisivät kohtaamista? Miten?

14. Tarjoaako hyvinvointialueen toiminta mahdollisuuden luoda yhteistä hyvää eli sosiaalista ja jopa taloudellista arvoa a) muille toimintaan osallistuville ja b) laajemmin paikallisessa yhteisössä?

- Esim. virkistys; ympäristönhoito; yhteisten tilojen viihtyvyyden, yhteisötaiteen, harrastusmahdollisuuksien tai sosiaalisen toiminnan yhteistuotanto; tietojen ja taitojen jakaminen; osuuskuntiin osallistuminen; yhteisöllisen hyvinvoinnin ja luottamuksen rakentaminen.

15. Tarjoaako hyvinvointialueen toiminta mahdollisuuden nauttia paikallisen yhteisöllisyyden hyvistä puolista?

- Esim. merkityksellisyyden kokemus osana yhteisöä, yhdenvertaisuuden kokemus, luottamus, yhteisöllinen hyvinvointi, toisten ihmisten seura, tiedot ja taidot.

Osallisuuskokemus kysely, henkilökohtainen kokemus

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?

Merkitse jokaisen väittämän kohdalla se vaihtoehto, joka kuvaa parhaiten omaa kokemustasi.

	täysin eri mieltä	jokseenkin eri mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	jokseenkin samaa mieltä	täysin samaa mieltä
Tunnen, että päivittäiset tekemiseni ovat merkityksellisiä	☐	☐	☐	☐	☐
Saan myönteistä palautetta tekemisistäni	☐	☐	☐	☐	☐
Kuulun itselleni tärkeään ryhmään tai yhteisöön	☐	☐	☐	☐	☐
Olen tarpeellinen muille ihmisille	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn vaikuttamaan oman elämäni kulkuun	☐	☐	☐	☐	☐
Tunnen, että elämälläni on tarkoitus	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn tavoittelemaan minulle tärkeitä asioita	☐	☐	☐	☐	☐
Saan itse apua silloin, kun sitä todella tarvitsen	☐	☐	☐	☐	☐
Koen, että minuun luotetaan	☐	☐	☐	☐	☐
Pystyn vaikuttamaan joihinkin elinympäristöni asioihin	☐	☐	☐	☐	☐

© Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2019, all rights reserved

Kuvio 3. Osallisuusindikaattori

